

УДК 37.09:374

МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Лісовець Олег, доктор педагогічних наук, доцент, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ORCID 0000-0002-4641-3121

E-mail: lisooleg@gmail.com

У статті проаналізовано практику поширення в Україні молодіжних центрів та їх значення для сучасної молоді. Метою статті є вивчення потенціалу молодіжного центру як інноваційного інституту для самореалізації молоді. Методами дослідження стали аналіз нормативних документів, вивчення досвіду функціонування молодіжних центрів, опитування цільових груп. Доведено, що молодіжний центр сприяє самореалізації молоді, пропонуючи широкий спектр форм і методів роботи, інноваційних практик та комунікацій.

Ключові слова: *молодь, самореалізація, державна молодіжна політика, молодіжний центр, громада, учнівська молодь, студентська молодь, соціальні послуги.*

YOUTH CENTER AS AN INNOVATIVE INSTITUTE OF SELF- REALIZATION OF YOUTH IN UKRAINE

Lisovets Oleg, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Nizhyn Mykola Gogol State University

ORCID 0000-0002-4641-3121

E-mail: lisooleg@gmail.com

The article analyzes the practice of the distribution of youth centres in Ukraine and their significance for modern youth. Youth centres are described as institutions that promote the development of young people, youth entrepreneurship, civic education, promote a healthy lifestyle, volunteering. The article aims to study the potential of the youth centre as an innovative institution for youth self-realization. The research methods were the analysis of normative documents, the study of the experience of the functioning of youth centres, the survey of target groups. It is determined that the modern state youth policy is focused on the introduction of innovative approaches to work with youth. It is stated that one of the priority tasks of the new institute – the youth centre – is to promote the self-realization of young people. This is ensured by the use of various forms and methods of work: non-formal education (lectures, training, workshops, working visits), interest groups, support and implementation of thematic youth projects, thematic camps, volunteering, cultural and leisure activities, talent fairs, etc. Verification of the effectiveness of youth self-realization in the conditions of the youth centre was carried out based on the Nizhyn city youth centre. The experience of interaction with different categories of young people to promote the development of soft skills, for its professional development, the formation of an active civil position, the satisfaction of interests have been highlighted. According to a survey of visitors to the youth centre, it is proved that the youth centre promotes self-realization of young people, offering a wide range of forms and methods of work, innovative practices and communications.

Keywords: *youth, self-realization, state youth policy, youth centre, community, student youth, social services.*

Постановка проблеми. Одним із актуальних завдань сучасної молодіжної політики є створення комфортного середовища, простору для самореалізації, розвитку та працевлаштування молоді. В умовах децентралізації саме громада несе відповідальність за розбудову такого середовища, яке дозволить молоді розвиватися на місцях, де вони живуть і хочуть жити. Фінансова підтримка, забезпечення людськими ресурсами, розвиток молодіжної інфраструктури та залучення молоді до процесу прийняття рішень є пріоритетними складовими цієї роботи. Громади несуть відповідальність за розв'язання цих надзвичайно важливих завдань разом із отриманням бюджетних преференцій та адміністративних повноважень. Одним із шляхів розв'язання вказаних завдань є розвиток мережі молодіжних центрів як осередків практичної роботи з молоддю з урахуванням її потреб та інтересів у конкретному населеному пункті. Протягом останніх років в Україні набули широкого поширення молодіжні хаби, платформи та коворкінги, які успішно працюють у більшості обласних центрів України, а також активно розвиваються в ОТГ. Цьому сприяло і прийняття відповідної правової бази [8; 9], якою запроваджено інноваційну для нашої країни установу для розв'язання питань соціального становлення та розвитку молоді – молодіжний центр. Зважаючи на те, що одним із першочергових завдань діяльності молодіжного центру визначено сприяння самореалізації молоді, розглянемо можливості та засоби його досягнення в умовах цієї установи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика самореалізації особистості була і залишається предметом наукових досліджень багатьох науковців. Так, В. Муляр, Н. Громова, Л. Левченко, Н. Комісаренко розглядають самореалізацію особистості як соціальний процес, котрий включає в себе такі складові, як: творчий потенціал, культуру та свободу особистості. Вчені Н. Борисова, О. Баришева, В. Зарицька, Ж. Воронцова, А. Ковальова, А. Мудрик досліджували особливості, специфіку та напрямки самореалізації саме з акцентом на молоді старшого шкільного віку. Досвід функціонування молодіжних центрів вивчався Є. Бородіним, Н. Дідик, Н. Літвіною, Р. Сторожук та ін. Водночас питання щодо особливостей самореалізації молоді в умовах молодіжного центру є мало дослідженими як у науковому, так і в практичному аспектах.

Мета статті полягає у вивченні потенціалу молодіжного центру як інноваційного інституту в Україні для самореалізації молоді.

Виклад основного матеріалу. Самореалізація особистості є фундаментальною проблемою сучасної соціально-гуманітарної науки. Сучасний стан вивчення проблеми самореалізації особистості характеризується, з одного боку, міждисциплінарним характером, що дозволяє на її основі синтезувати різні підходи до людини (філософський, соціологічний, психологічний, екологічний та ін.), а з іншого боку, широтою і неоднозначністю трактувань поняття «самореалізація особистості», що відображає складність і багатовимірність його змісту. Як відзначає Л. Коростильова, термін «самореалізація» (self-realization) уперше увійшов до наукового обігу у 1902 році як «здійснення можливостей розвитку Я» [4, с. 8]. Цікавою є позиція Ж. Воронцової, яка розглядає самореалізацію в системі потреб особистості та визначає її як «процес найбільш

повного розкриття і зростання сутнісних сил людини в процесі багатогранної, вільної діяльності» [2, с.58]. Досить вагомими є погляди С. Гармаш, яка стверджує, що самореалізація посідає певне місце в системі потреб особистості і є для неї сенсожиттєвим процесом. Тому самореалізацію особистості слід розглядати як «свідомий процес найбільш повного розкриття і зростання сутнісних сил людини в процесі багатогранної, вільної діяльності, який розгортається під дією суперечностей між «Я»-ідеалом та «Я»-реальністю, і має різні рівні свого становлення і розвитку» [3, с. 58–70].

Відносно молодого покоління Л. Левченко визначає самореалізацію як фундаментальну і найвищу потребу, трактуючи цей процес як «послідовні акти самопізнання, самооцінки, прояву творчої активності, самостійності, самовираження – обов'язково на просторі справді творчої, дослідницької роботи, обраної добровільно» [5, с. 43].

Проблема пошуку юною особистістю простору для самореалізації названа І. Бехом надзвичайно актуальною. Це пов'язано з нестабільністю, невизначеністю усіх сфер сучасного суспільства, у межах якого і створюється цей простір [1, с. 14]. Академік розглядає самореалізацію як фундаментальну цінність, як центральну характеристику людини, вищий рівень її розвитку, за якого практично здійснюється її Я (система цінностей). Через недостатню розробленість її механізму і технології формування вона часто залишається на рівні потенції особистості або ж реалізується досить змістовно обмежено, а то й у суспільно несхвальному ракурсі. «Самореалізація – це не сукупність певних способів діяльності чи поведінки, а цілісна діяльність і поведінка особистості. Якраз така функція самореалізації змушує враховувати структуру її процесу та рівні здійснення» [1, с. 9].

Важливо, що процес самореалізації є поступовим і багатогранним і ця багатогранність нарощується залежно від змістовного збагачення образу Я-особистості.

Ю. Пасовець серед найважливіших мотиваційно-сміслових механізмів самореалізації сучасної молоді називає цінності цікавої роботи, матеріальної забезпеченості, міцної сім'ї і впевненості у власних силах. До значущих цінностей-цілей молоді також належать активне діяльне життя, інтелектуальний розвиток як можливість освіти і самоосвіти, здоров'я, суспільне визнання. Значущими формами самореалізації молоді є такі форми, як досягнення соціального статусу, накопичення фінансових, матеріальних цінностей, долучення до інформації, безперервний пошук, що відображає динаміку становлення нового світогляду суспільства і підтверджує відносну стабілізацію ціннісних орієнтацій молоді. При цьому зберігають свою привабливість для молодого покоління традиційні форми: самореалізація за допомогою особистісного зростання і духовного розвитку та в процесі творчості [7].

Важливо наголосити, що сучасна молодь демонструє прагнення бути суб'єктом самореалізації: продуктивно реалізовувати значущі особистісні цінності, активно розвивати свій особистісний потенціал.

Аналіз сучасної державної молодіжної політики свідчить про те, що акценти

в її реалізації поступово зміщуються на сприяння самореалізації молодого покоління, що відповідає інноваційним підходам до роботи з молоддю і ролі держави в цьому процесі.

Однією з таких інноваційних практик молодіжної політики в Україні є розвиток мережі молодіжних центрів – осередків практичної роботи з молоддю. Це установи, які сприяють розвитку молодих людей, молодіжному підприємництву, громадянській освіті, популяризують здоровий спосіб життя, волонтерство. Молодіжні центри формують свою діяльність відповідно до потреб та інтересів молоді конкретного населеного пункту. Важливо, що створення та діяльність молодіжного центру можуть бути підтримані місцевою владою, за умови, що керівництво молодіжного центру доведе місцевій владі необхідність у його діяльності. Про це йдеться у графічній інструкції із заснування центру та у Типовому положенні про молодіжний центр [9]. Відповідно до цього положення центр має такі завдання:

- сприяти всебічному розвитку молоді, зокрема інтелектуальному та моральному, допомагати реалізовувати її творчий потенціал;

- забезпечувати національно-патріотичне виховання і громадянську освіту молоді;

- проводити просвітницьку роботу (у центрі мають проводитися різного роду заходи: лекції, семінари, конференції, засідання, тренінги, акції, форуми);

- організовувати програми з неформальної освіти з метою реалізації державної політики у молодіжній сфері;

- проводити заходи з популяризації здорового способу життя;

- проводити профорієнтаційну роботу, сприяти зайнятості молоді, здійснювати підтримку підприємницьких ініціатив;

- взаємодіяти зі структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Напрями та форми роботи кожного центру формуються відповідно до попередньо визначених (згідно з оцінкою молодіжних потреб) актуальних напрямів молодіжної роботи. Такий підхід дозволяє максимально врахувати потреби молоді та сприяти їхній самореалізації. Найбільш поширеними формами і методами роботи молодіжних центрів є: неформальна освіта (лекторії, тренінги, майстер-класи, робочі візити), гуртки за інтересами, підтримка та реалізація тематичних молодіжних проєктів, тематичне таборування, волонтерська діяльність, організація культурних та дозвіллевих заходів, ярмарок талантів та ін.

Розглянемо можливості центру для самореалізації молоді на прикладі Ніжинського міського молодіжного центру (НММЦ), де у співпраці з директором А. Тимченко і було проведено емпіричне дослідження. Наголосимо, що НММЦ діє у межах міської цільової програми «Утримання та забезпечення діяльності Комунального закладу «Ніжинський міський молодіжний центр» Ніжинської міської ради Чернігівської області на 2019–2022 роки», метою якої є розвиток soft skills молоді для її професійного становлення, самореалізації, формування основ активного молодіжного працівника та еко-свідомого громадянина. Основними завданнями Програми є:

профорієнтація, професійне самовизначення, сприяння зайнятості та самозайнятості молоді, підвищення фінансової грамотності, вдосконалення персонального тайм-менеджменту;

підвищення еко-свідомості, еко-культури, формування відповідальної екологічної поведінки;

протидія булінгу та насильству;

активізація громади, навчання основам проєктного менеджменту;

підвищення компетентностей молодіжних працівників;

розвиток критичного мислення та медійної грамотності.

Основною цільовою аудиторією центру є учнівська, студентська, працююча та непрацююча молодь, лідери громадських організацій та ініціативних груп, молоді батьки. Специфікою НММЦ є організація клубної роботи із залученням координаторів-волонтерів із числа молоді та молодіжних працівників міста, а також іноземців. Так, протягом 2019–2020 року до карантинних обмежень функціонували клуби «КубоРуби», «Шаховий клуб», «ЛітЕРА», «Художня майстерня», «English speaking club «ОКІЕ», кіноклуб «БезПопкорну» та клуб документального кіно про права людини «LigaMOVIE». З початком введення карантинних обмежень та зміни стандартних режимів роботи з молоддю, робота НММЦ було адаптовано до онлайн-форматів, а також до роботи міні-групами і за можливості на відкритому повітрі. Розпочали роботу клуби «English For Free» та «Free To Speak», Клуб вивчення корейської мови, клуб «Що? Як? Навіщо? повинен знати, діяти, мати сучасний актор», «Psicafe», «Між нами, дівчатами».

Робота таких об'єднань за інтересами особлива тим, що після моніторингу потреб та інтересів молоді, а також пошуку потенційного координатора молоді люди самі обирають назву, форму та часові рамки роботи клубу. Штатні працівники НММЦ лише забезпечують координацію, підтримку та моніторять дотримання діяльності в межах цінностей та правил роботи закладу. Такі форми не є інноваційними, але дають змогу проводити peer-to-peer-learning і сприяють розкриттю потенціалу молоді як із числа координаторів, так і з числа відвідувачів. Також, орієнтуючись на специфіку онлайн-форматів у роботі молодіжних центрів, командою НММЦ було започатковано 3 постійні рубрики: «#АвтостопомПОкнижка», «OnliCraft», «Відверта кава #НаЧисто», до яких молоді люди запрошуються у різних ролях: акторів, ведучих, сценаристів, монтажерів, відеографів, фотографів. Це дає можливість молоді розкрити свій творчий потенціал, сприяє самовизначенню та самореалізації молодих людей.

У 2020 р. колектив НММЦ пройшов навчання тренерів за програмою «Skills Lab: Успішна кар'єра та Власна справа» і організував відповідний онлайн-курс для молоді Ніжина. Показовим є факт, що випускниця програми «Skills Lab: Успішна кар'єра» Г. Назаренко, безробітна на момент навчання, започаткувала на базі НММЦ єдиний у місті безкоштовний, відкритий до всієї громади Клуб вивчення англійської мови «English For Free» та клуб розмовної англійської «Free To Speak», а також працевлаштувалася. Інший приклад: випускниця програми «Skills Lab: Власна справа» М. Рудик одразу після завершення курсу відкрила свій інтернет-

магазин «Ota Krasota».

Більшість проєктів і практик НММЦ зорієнтовані саме на створення можливостей для самореалізації їх учасників. Окремі проєкти НММЦ навіть відзначені на обласному і всеукраїнському рівні: «Адвокація створення та облаштування КЗ «Ніжинський міський молодіжний центр», «ЕКОдвіж», «Вечорниці по-новому «Made in Ukraine», «Ліга старшокласників Ніжина». Головна місія цих ініціатив полягає в тому, що молодь отримує змогу краще пізнати себе, переоцінити та структурувати свої життєві пріоритети та цінності, підвищити свою самооцінку, розкрити потенціал і розвинути комунікативні та організаторські здібності, навички проєктного менеджменту, отримати додаткові знання та просто знайти однодумців, які формуватимуть сприятливе для самореалізації середовище.

З метою з'ясування ефективності діяльності НММЦ щодо створення можливостей для самореалізації його відвідувачів було розроблено анкету «Самореалізація молоді на базі молодіжного центру». За допомогою анкети з'ясовувалися: вплив відвідування та участі у заходах на самооцінку молодих людей; розвиток здібностей, набуття soft skills; виконання молоддю активних ролей у ході участі у заходах; відповідність напрямків і форм роботи закладу інтересам та вподобанням молоді громади. За результатами опитування доведено, що освітній простір НММЦ безпосередньо сприяє кращому самопізнанню, підвищенню самооцінки та саморозвитку молоді за різноманітними сферами і, відповідно, є сприятливою формою для ефективної самореалізації молоді Ніжина, а саме:

20% опитаних відвідувачів НММЦ виконують активні ролі, долучаючись до заходів і проєктів, що дає їм змогу розвивати свої компетенції, що в умовах карантинних обмежень та адаптації молодіжної роботи до онлайн-форматів є гарним показником;

45 % респондентів підвищили свою самооцінку, про що свідчать їхні відповіді;

близько 30 % опитаної молоді переоцінили свої життєві пріоритети та цінності і краще пізнали себе;

більше 50 % респондентів покращили свої комунікативні навички, отримали додаткові знання за допомогою освітніх заходів;

майже третина відвідувачів МЦ, що долучилися до опитування, підвищили свої організаторські здібності та покращили навички проєктного менеджменту;

більшість напрямків і форм роботи закладу відповідають інтересам та запитам молоді і збігаються з метою та завданнями цільової програми, що визначає діяльність НММЦ. Пріоритетність напрямів роботи закладу очима молоді представлено на рис.1.

Рис 1. Пріоритети роботи НММЦ, на думку респондентів з числа відвідувачів

Як бачимо з результатів, найбільш корисними та популярними напрямками роботи НММЦ, на думку опитаних відвідувачів, є сприяння творчому розвитку та реалізації молодих людей, підтримка ініціатив та проєктів самої молоді, розвиток критичного мислення та медійної грамотності, активізація громади та заходи екологічного спрямування, а також сприяння розвитку та підтримка волонтерського руху в громаді.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Розбудова в Україні мережі молодіжних центрів є важливим кроком, який свідчить до посилення уваги держави і громад до сучасних проблем і потреб молоді, що дозволяє створити інноваційну платформу для задоволення інтересів, підтримки, розвитку різних категорій молоді. Проведене дослідження підтверджує широкі можливості молодіжного центру для самореалізації молоді: самопізнання, підвищення самооцінки, усебічного саморозвитку. Безперечно, цей інститут лише знаходиться на етапі свого становлення в нашій державі і потребує значної підтримки, популяризації своєї діяльності, кадрового підсилення. А тому дослідження у цьому напрямі є перспективними, оскільки дозволять простежити динаміку розвитку молодіжних центрів та особливості впливу на молоде покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. *Виховання особистості*. Том 2. Чернівці, Букрек, 2015. 640 с.
2. Воронцова Ж. В. Самореалізація особистості старшокласника у процесі диференційованої навчальної діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2007. 243 с.
3. Гармаш С. А. Педагогічні умови самореалізації особистості старшокласника у позакласній виховній роботі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Харків, 2004. 245 с.
4. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. СПб: Изд-во «Речь», 2005. 222 с.
5. Левченко Л. С. Творча самореалізація старшокласників у науково- дослідницькій діяльності шкіл нового типу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Суми, 1999. 211 с.
6. Молодіжні центри: національні практики створення та організації роботи / за ред. І. В. Пешої. Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 53 с.
7. Пасовец Ю. М. Самореализация молодежи как предмет социокультурного анализа: дис. ... канд. социол. наук. Курск, 2006. 203 с.
8. Про затвердження Національного знаку якості та критеріїв якості для молодіжних центрів: наказ Міністерства молоді та спорту України. 03.08.2017 № 3284. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1061-17>
9. Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі: постанова Кабінету міністрів України від 20 грудня 2017 р. За № 1014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1014-2017-%D0%BF>

REFERENCES

1. Bekh I. D. Vybrani naukovi pratsi. *Vykhovannia osobystosti*. Tom 2. Chernivtsi, Bukrek, 2015. 640 s.
2. Vorontsova Zh. V. Samorealizatsiia osobystosti starshoklasnyka u protsesi dyferentsiirovanoi navchalnoi diialnosti: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.09. Kharkiv, 2007. 243 s.
3. Harmash S. A. Pedagogichni umovy samorealizatsii osobystosti starshoklasnyka u pozaklasnii vykhovnii roboti: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07. Kharkiv, 2004. 245 s.
4. Korostyleva L. A. Psykholohyia samorealizatsyy lychnosty: zatrudneniya v professyionalnoi sfere . SPb: Yzd-vo «Rech», 2005. 222 s.
5. Levchenko L. S. Tvorchy samorealizatsiia starshoklasnykiv u naukovy- doslidnytskii diialnosti shkil novoho typu: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Sumy, 1999. 211 s.
6. Molodizhni tsentry: natsionalni praktyky stvorennia ta orhanizatsii roboty / za red. I. V. Pieshoi. Kyiv : DU «Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky», 2019. 53 s.
7. Pasovets Yu. M. Samorealizatsiia molodezhy kak predmet sotsyokulturnoho analyza: dys. ... kand. sotsyol. nauk. Kursk, 2006. 203 s.
8. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho znaku yakosti ta kryteriiv yakosti dlia molodizhnykh tsentriv: nakaz Ministerstva molodi ta sportu Ukrainy. 03.08.2017 № 3284. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1061-17>
9. Pro zatverdzhennia typovykh polozhen pro molodizhnyi tsentr ta pro ekspertnu radu pry molodizhnomu tsentri: postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 20 hrudnia 2017 r. № 1014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1014-2017-%D0%BF>